

Annales Canonici 15 (2019) 2 • S. 101-113

DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/acan.3588>

ks. Marek Story

ORCID: 0000-0003-3637-9684

WYŻSZA SZKOŁA PRAWA I ADMINISTRACJI RZESZOWSKA SZKOŁA WYŻSZA

Kościół, urząd czy plener – miejsce zawarcia małżeństwa w Polsce

W ostatnich latach w Polsce zauważa się rosnącą liczbę próśb o zawarcie małżeństwa katolickiego poza kościołem jako miejscem świętym, czy też poza urzędem stanu cywilnego, jak chociażby w plenerze, pałacach, gdzie znajdują się także restauracje, czy też w samych restauracjach, motywując to bardzo często względami praktycznymi. Zdarza się bowiem coraz częściej, wystarczy zaglądnąć do internetowych propozycji dla narzeczonych, że prywatne ośrodki do swojej już i tak bogatej oferty restauracyjnej i hotelowej, skierowanej do urządzających przyjęcia, dołączają nowe rozwiązania, jak ślubne instalacje plenerowe, przeznaczone na ceremonie małżeńskie i sesje fotograficzne, co ma ułatwić organizację uroczystości, bez potrzeby przemieszczania się gości weselnych i związanych z tym utrudnień.

W poniższym artykule chciałbym, abyśmy spojrzeli na możliwość zawarcia małżeństwa poza kościołem lub urzędem stanu cywilnego na podstawie obowiązującego w Polsce prawa cywilnego, jak i kanonicznego w kwestii analizowanego zagadnienia. Czy w tej materii nastąpiły jakieś zmiany w ostatnim czasie, które wychodzą naprzeciw oczekiwaniom niektórych osób i upodabniają nas do zwyczajów panujących poza granicami naszego kraju?

1. Prawo o aktach stanu cywilnego

Zauważmy, że przepisy zarówno prawa cywilnego, jak i kanonicznego dotyczące miejsca zawierania małżeństw przez lata były, można rzec, zbieżne. W zakresie prawa kościelnego miał to być kościół, w szczególności kościół parafialny jednego z przyszłych małżonków. Natomiast przepisy cywilne zgodnie z ustawą z dnia

29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego mówiły o urzędzie stanu cywilnego jako zasadniczym miejscu, w którym ślub powinien być zawierany: „zawarcie małżeństwa następuje w urzędzie stanu cywilnego wybranym przez osoby zamierzające wstąpić w związek małżeński” (art. 12)¹.

Zgodnie z tym narzeczonym trudno było wziąć ślub cywilny poza urzędem, chociaż istniała także taka możliwość, jeśli spojrzymy na art. 58 ust. 3 ustawy z dnia 29 września 1986 r. „jeżeli zachodzą uzasadnione przyczyny, kierownik urzędu stanu cywilnego może przyjąć oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński poza lokalem urzędu stanu cywilnego”². Ustawodawca nie wskazał jednak przykładowych przyczyn uzasadniających zawarcie małżeństwa poza lokalem urzędu. W konsekwencji to na kierowniku urzędu stanu cywilnego spoczywał obowiązek badania okoliczności, przyczyn i podejmowanie decyzji. Do przykładowych okoliczności można zaliczyć: ciężką chorobę, niepełnosprawność ruchową, pobyt w szpitalu lub pobyt w zakładzie karnym.

Bardzo istotne zmiany w tej materii zaszły w 2015 roku, w związku ze zmianą ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego, która weszła w życie z dniem 1 marca 2015 roku. W jej świetle małżeństwo można zawierać nie tylko w urzędzie stanu cywilnego, ale również w miejscu, które zostanie wybrane przez narzeczonych, o ile tylko miejsce to spełnia wymogi postawione przez ustawę: musi być zachowana uroczysta forma tego aktu oraz zapewnione bezpieczeństwo osób³, które będą w tym akcie uczestniczyły (art. 85 ust. 5)⁴.

Pary zamierzające więc zawrzeć związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego powinny wcześniej złożyć stosowny wniosek do kierownika urzędu stanu

¹ Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 1986 r. Nr 36, poz. 180).

² Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 1986 r. Nr 36, poz. 180).

³ Nie ma więc szans, żeby pobrać się np. na Giewoncie.

⁴ „Art. 85 ust. 5. Na wniosek osoby zamierzającej zawrzeć małżeństwo kierownik urzędu stanu cywilnego przyjmuje oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego w okręgu rejestracji stanu cywilnego, w którym jest on właściwy, jeżeli wskazane we wniosku miejsce zawarcia małżeństwa zapewnia zachowanie uroczystej formy jego zawarcia oraz bezpieczeństwo osób obecnych przy składaniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński. § 6. Jeżeli wskazane we wniosku miejsce zawarcia małżeństwa nie spełnia wymogów, o których mowa w ust. 5, kierownik urzędu stanu cywilnego pisemnie odmawia przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński we wskazanym miejscu” (Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1741).

cywilnego, w którym wskażą proponowane miejsce zawarcia związku małżeńskiego. Miejsce po rozpatrzeniu wniosku może zostać zaakceptowane przez kierownika bądź odrzucone, jeśli uzna on, że jest niewłaściwe. Kierownik powinien sformułować w tej sprawie decyzję administracyjną.

Wydaje się też słuszne twierdzenie, że miejsce poza urzędem stanu cywilnego powinno w jakiś sposób podkreślać uroczysty charakter tego zdarzenia. Forma zawarcia małżeństwa ma bowiem uświadamiać osobom wstępującym w związek małżeński znaczenie ważności i zarazem doniosłości tego momentu w życiu człowieka. Zgodnie bowiem z obowiązującymi przepisami zawarcie małżeństwa przed kierownikiem następuje z zachowaniem uroczystej formy. Ponadto kierownik urzędu stanu cywilnego w czasie przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński nosi łańcuch z wizerunkiem orła, a wszyscy obecni przy składaniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński przyjmują pozycję stojącą, z wyjątkiem osób, które ze względu na stan zdrowia lub podeszły wiek nie mogą jej przyjąć⁵.

Należy podkreślić, że ślub poza tradycyjnym urzędem jest droższy. W takim przypadku, obok należności za sporządzenie aktu małżeństwa, trzeba wnieść dodatkową opłatę na rzecz gminy⁶. Artykuł 85 ust. 11 precyzuje, kto jest kompetentny do ustalenia wysokości kwoty pobieranej od nupturientów zamierzających zawrzeć ślub poza urzędem i sposób jej ustalenia: „Minister właściwy do spraw wewnętrznych określi, w drodze rozporządzenia, wysokość opłaty dodatkowej za przyjęcie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego, w którym jest właściwy kierownik tego urzędu, uwzględniając zryczałtowane koszty udziału kierownika urzędu stanu cywilnego w przyjmowaniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego oraz mając na uwadze, że opłata ta nie może przekroczyć 50% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego na podstawie art. 20 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1270)”⁷.

⁵ Por. art. 85 ust. 1–3 Ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1741).

⁶ Por. art. 85 ust. 8 Ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1741).

⁷ Art. 85 ust. 5 Ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1741).

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 22 stycznia 2015 r., które weszło w życie z dniem 1 marca 2015 r., opłata wynosi 1000 zł i służy pokryciu kosztów udziału kierownika urzędu stanu cywilnego w uroczystości poza urzędem, przede wszystkim zaś dojazdu lub zapewnienia zastępstwa w urzędzie⁸.

Jeżeli jednak decyzja o zawarciu małżeństwa poza urzędem stanu cywilnego podyktowana jest szczególnymi okolicznościami (na przykład stanem zagrożenia życia lub zdrowia albo pozbawieniem wolności)⁹, spisanie aktu w innym miejscu nie powoduje żadnych dodatkowych opłat.

Należy też zaznaczyć, że zawarcie małżeństwa może odbyć się w dowolnie wybranym przez narzeczonych urzędzie stanu cywilnego, nie musi to być zatem urząd właściwy z uwagi na miejsce zamieszkania narzeczonych¹⁰. Prawo polskie w tej materii nie przewiduje żadnych ograniczeń. Warto więc zauważyć, iż prawodawca odstąpił od określenia właściwości miejscowego urzędu stanu cywilnego i dał nupturientom swobodę w tym zakresie¹¹.

2. Kodeks prawa kanonicznego

Zgodnie z przepisami prawa kościelnego małżeństwo pomiędzy katolikami oraz pomiędzy stroną katolicką i niekatolicką ochrzczoneą¹² winno być zawierane w kościele parafialnym. Na zawieranie takich małżeństw w innym kościele, oratorium lub kaplicy potrzebne jest zezwolenie ordynariusza miejsca lub proboszcza (kan. 1118, § 1 KPK¹³).

Przez kościół parafialny zgodnie z prawem kanonicznym rozumiemy nie tylko kościół macierzysty danej parafii, ale także kościoły filialne, zwane dojazdowymi, w których proboszcz realizuje parafialny program duszpasterski. Należy też

⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 22 stycznia 2015 r. w sprawie opłaty dodatkowej za przyjęcie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego (Dz. U. z 2015 r. poz. 180).

⁹ Por. art. 85 ust. 4 Ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1741).

¹⁰ Por. M. Marszałek, *Związek małżeński na gruncie prawa polskiego oraz prawa kanonicznego*, Warszawa 2010, s. 32.

¹¹ Por. T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2012, s. 31.

¹² Np. prawosławny lub protestant.

¹³ *Codex Iuris Canonici*, auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus. *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej: KPK].

podkreślić, że zwyczajowo kościół parafialny strony katolickiej zajmuje pierwsze miejsce zawierania małżeństw przez strony ochrzczone, nie tylko ze względu na publiczny charakter tego wydarzenia, ale także z uwagi na to, że to miejsce stanowi centrum liturgicznego oraz sakramentalnego życia parafii¹⁴. Pozaparafialne kościoły lub kaplice to np. kościół zakonny, kościół garnizonowy, kaplica zakonna, kaplica seminaryjna itp. Miejscowy ordynariusz lub proboszcz, udzielając rektorowi kościoła tak ogólnej, jak i szczególnej delegacji do asystowania przy zawieraniu małżeństw, może równocześnie zezwolić, aby małżeństwo było zawierane w kościele rektoralnym (zob. kan. 558, 560 KPK).

Kodeks prawa kanonicznego zezwala także na zawarcie małżeństwa w innym odpowiednim miejscu, a więc poza kościołem i poza kaplicą, lecz w miejscu przyzwoitym, i wymagane jest do tego zezwolenie ordynariusza miejscowego¹⁵. W analizowanym przypadku proboszcz na mocy posiadanej władzy nie może jednak sam decydować o wyrażeniu zgody na zawarcie małżeństwa poza kościołem i poza kaplicą, np. w prywatnym domu, w prywatnej kaplicy, domu parafialnym lub na plebanii. W komentarzu z 1984 roku do tego rozwiązania prawnego Tadeusz Pawluk wyjaśniał: „zazwyczaj chodzi o zezwolenie na zawarcie małżeństwa w domu prywatnym lub w miejscu mającym szczególne znaczenie dla nowożeńców. Miejsce nie jest odpowiednie, jeśli nie można w nim wytworzyć atmosfery religijnej albo zawieranie w nim ślubu spowodowałoby zgorszenie lub zdziwienie wiernych”¹⁶.

Małżeństwo zaś pomiędzy stroną katolicką i stroną nieochrzczonej może być zawierane zarówno w kościele, jak i w innym odpowiednim miejscu¹⁷. W tej sytuacji roztropnie ma zdecydować sam proboszcz, zwracając uwagę na okoliczności i biorąc pod uwagę życzenie stron. Należy jednak pamiętać, że osobę nieochrzczonej niekiedy może być trudno zobowiązać do wyrażenia zgody małżeńskiej w miejscu świętym, zwłaszcza wtedy, gdy ona tego nie chce; gdyby jednak na to wyraziła zgodę, ślub może się odbyć w kościele lub kaplicy¹⁸.

¹⁴ Por. P. Gajda, *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Tarnów 2002, s. 198.

¹⁵ Zob. kan. 1118 § 2 KPK.

¹⁶ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 3, Olsztyn 1984, s. 191.

¹⁷ Zob. kan. 1118 § 3 KPK.

¹⁸ Por. P. Gajda, *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, dz. cyt., s. 199. Zawarcie tego małżeństwa ma się odbyć według ustalonego porządku, który nie przewiduje celebrowania w tej sytuacji mszy świętej „ślubnej”, ani możliwości pozwolenia na nią. Należy wówczas zastosować specjalny obrzęd zawarcia małżeństwa. Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku zawierał zdecydowanie surowsze przepisy co do miejsca zawarcia małżeństwa katolików z niekatolikami, zarówno z ochrzczonej, jak i nieochrzczonej. Było zasadą, że takie małżeństwo należy zawierać poza kościołem. Natomiast ordynariusz

Kodeks prawa kanonicznego wymaga ponadto, aby nupturienci zawierali małżeństwo w parafii jednej ze stron: „Małżeństwa winny być zawierane w parafii, gdzie przynajmniej jedno z nupturientów posiada stałe albo tymczasowe zamieszkanie lub miesięczny pobyt; gdy zaś chodzi o tułaczy, w parafii, gdzie aktualnie przebywają”¹⁹. W tym samym kanonie kodeks mówi także o możliwości zawarcia małżeństwa w innej parafii, gdy uzyska się na to pozwolenie własnego ordynariusza lub własnego proboszcza.

3. Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym

W związku z tym, że kodeks prawa kanonicznego zezwala także na zawarcie małżeństwa poza kościołem i poza kaplicą, jak to określa: w miejscu przyzwoitym, oraz w konsekwencji zmian w prawie o aktach stanu cywilnego coraz większa liczba narzeczonych w związku z komercjalizacją wydarzenia, którym jest celebracja małżeństwa, zaczęła kierować prośby ordynariusza miejsca o uzyskanie takiegoż zezwolenia. Dlatego też, aby ujednolicić powyższą praktykę i podkreślić walor i rangę zawierania małżeństwa, a przede wszystkim, aby przypomnieć pewne istotne wymagania, które stawia prawo kanoniczne, a które nie powinny być pominięte w przygotowaniu do celebracji małżeństwa kościelnego, podczas 372. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w Poznaniu, w dniu 16 kwietnia 2016 roku zostało przyjęte *Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym*²⁰.

Biskupi na początku swojego dokumentu przypominają sakramentalność małżeństwa, która jest dogmatem wiary katolickiej²¹ i odwołują się do prawodawcy kodeksowego, który bardzo akcentuje ten przymiot małżeństwa: „§ 1. Małżeńskie przymierze [...] zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu. § 2. Z tej racji między ochrzczonymi nie może istnieć

miejscowy mógł zezwolić na odstępianie od tej zasady, jeśli w swojej roztropności przewidywał, że nie można jej zachowywać bez narażenia się na gorsze następstwa.

¹⁹ Kan. 1115 KPK.

²⁰ Uchwała nr 14/372/2016 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 16 kwietnia 2016 r. w sprawie przyjęcia *Stanowiska biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2016 nr 28, s. 100–105.

²¹ Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, nr 1601 [dalej: KKK].

ważna umowa małżeńska, która tym samym nie byłaby sakramentem²². Sakrament małżeństwa stawia więc wspólnotę małżeńską we wspólnocie Kościoła²³ i jest sakramentem nie tylko w chwili zawierania, lecz w cały późniejszym trwaniu, podobnie jak Eucharystia. Sakrament nie jest jakimś elementem dodanym do małżeństwa, czy też skutkiem pobocznym, ale jest małżeństwem²⁴.

Kolejna część stanowiska biskupów odwołuje się do wspólnotowego charakteru sakramentów, powołując się chociażby na dokumenty Soboru Watykańskiego II, że sakramenty nie są prywatną sprawą, a ich sprawowanie nie jest uroczystością zarezerwowaną dla zamkniętego grona znajomych, ale że sakramenty najlepiej sprawować we wspólnocie²⁵. Dlatego też wybór miejsca zawierania małżeństwa przez nupturientów powinien przewidywać i zakładać udział wspólnoty, a przynajmniej stwarzać jej tę możliwość, ponieważ, jak słusznie zauważają biskupi, celebrowanie sakramentu małżeństwa nie może być nigdy postrzegane jako akt prywatny, zarezerwowany tylko dla zaproszonych przez narzeczonych gości, tj. rodziny czy kręgu znajomych. Wybór miejsca do celebrowania sakramentu małżeństwa nie może więc utrudniać wstępu innym członkom lokalnej wspólnoty, którzy chcieliby w nim uczestniczyć. Sakrament małżeństwa, tak jak np. sakrament chrztu, jest bowiem świętem całej wspólnoty miejscowej, do której przynależą małżonkowie lub któraś ze stron, a także w szerszym znaczeniu świętem Kościoła w ogólności (punkty 6–7).

Pierwszeństwo w tym wymiarze ma oczywiście kościół parafialny poprzez jego zasadniczą otwartość i dostępność dla wszystkich wiernych. Dopiero w drugim

²² Kan. 35 KPK.

²³ Miłość Chrystusa do Kościoła jest dla małżonków wzorem i rzeczywistością, w której biorą udział.

²⁴ Por. P. Gajda, *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, dz. cyt., s. 35. Sakramentalny związek jest równocześnie – chociażby w świetle adhortacji Jana Pawła II *Familiaris consortio* – związkiem uświęcającym i drogą do osiągnięcia zbawienia.

²⁵ „26. Czynności liturgiczne nie są prywatnymi czynnościami, lecz uroczyste sprawowanymi obrzędami Kościoła, który jest «sakramentem jedności», czyli ludem świętym, zjednoczonym i zorganizowanym pod zwierzchnictwem biskupów. Dlatego czynności liturgiczne należą do całego Ciała Kościoła, uwidaczniają je i na nie oddziałują. Poszczególnych natomiast członków dotyczą w różny sposób, stosownie do różnorodności stanów, zadań i czynnego uczestniczenia. 27. Jeżeli obrzędy, stosownie do ich natury, wymagają celebrowania wspólnotowej z obecnością i czynnym udziałem wiernych, wtedy należy podkreślać, że taką celebrowanie, na ile to tylko możliwe – trzeba postawić wyżej niż celebrowanie na sposób pojedynczy i jakby prywatny. Odnosi się to przede wszystkim do celebrowania Mszy świętej i udzielania sakramentów, chociaż Msza święta ma zawsze charakter publiczny i społeczny” (Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de sacra liturgia Sacrosanctum concilium*, 4.12.1963, „Acta Apostolicae Sedis” 56 (1964), s. 97–138; tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1986, nr 26–27, s. 40–70).

rzędzie, przypominają biskupi, powołując się na prawo kanoniczne, mówi się o innym kościele, a na samym końcu – o kaplicy, która będąc miejscem świętym, nie jest jednak tak dostępna, jak kościół²⁶. Jednocześnie biskupi w swoim stanowisku nie negują waloru wspólnotowości i otwarcia na każdego, czy też kwestii gościnności w kościele innym niż parafialny lub kaplicy, jeśli ktoś z jakiś słusznych powodów decyduje się na zawarcie małżeństwa w tychże miejscach dopuszczalnych przez kodeks prawa kanonicznego²⁷.

Biskupi uzasadniając, że poświęcony kościół jest tym najwłaściwszym miejscem do sprawowania sakramentów, przywołują znaczenie liturgicznego poświęcenia kościoła. Kościół bowiem, oprócz tego, że jest świątynią Boga zbudowaną z żywych kamieni, gdzie Ojciec doznaje czci w Duchu i prawdzie (por. J 4, 23), jest także budynkiem, „w którym gromadzi się wspólnota chrześcijańska, aby słuchać słowa Bożego, razem się modlić, przystępować do sakramentów oraz sprawować Eucharystię”²⁸. Wynika więc z tego, że sakrament małżeństwa przez sam fakt bycia sakramentem kieruje się ku przestrzeni poświęconej i nie dzieje się to tylko z przyczyn teologicznych, ale również duszpasterskich i pedagogicznych²⁹.

²⁶ Zob. kan. 1118 § 1 KPK. Rozróżnienie między kościołem i kaplicą omawiają kanony 1214 i 1223. Kościół zasadniczo jest dostępny dla wszystkich wiernych (kan. 1214), kaplica jest przeznaczona dla wybranej grupy lub wspólnoty, a możliwość wstępu dla innych wiernych jest w kompetencji właściwego przełożonego (kan. 1223).

²⁷ Biskupi w 25 punkcie swojego stanowiska dokładnie uwypuklają duszpasterskie i teologiczne walory kościołów jako miejsc świętych, które czynią je właściwymi dla celebracji sakramentu małżeństwa: „Po pierwsze, poświęcone kościoły są specjalnym miejscem celebracji sakramentów. Po drugie, kościoły są właściwym miejscem sprawowania Eucharystii, która w normalnej sytuacji powinna łączyć się z obrzędami małżeństwa. Po trzecie, kościoły są miejscami otwartymi i odznaczają się charakterystyczną dla chrześcijaństwa gościnnością, gdzie celebracje liturgiczne są dostępne całej wspólnotie lokalnej i każdemu, bez charakterystycznych dla prywatnych ośrodków weselnych, hoteli, ogrodów itp. zaproszeń, list gości i innych elementów składających się na zamknięcie uroczystości dla osób niezaproszonych. Po czwarte wreszcie, kościoły – w przeciwieństwie do prywatnych ośrodków niebędących miejscami świętymi – są znakiem trwałości i miejscem, do którego małżonkowie mogą bez specjalnych rezerwacji i innych utrudnień powracać w każdym czasie, aby odnawiać łaskę sakramentu przed ołtarzem, przed którym zawarli małżeństwo” (Uchwała nr 14/372/2016 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 16 kwietnia 2016 r. w sprawie przyjęcia *Stanowiska biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego*.... dz. cyt., s. 105).

²⁸ *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, wyd. wzorcowe, Katowice 2001, rozdz. II, nr 1.

²⁹ Biskupi w swoim stanowisku w punkcie 10 zaznaczają, że sprawowanie sakramentów poza miejscem świętym jest przez Kościół tolerowane, ale nie może być zalecane, czy też tym bardziej promowane: „dopuszcza się w szczególnych sytuacjach, jak na przykład wielkie zgromadzenia wiernych, kiedy kościół nie jest w stanie wszystkich pomieścić, czy podczas pielgrzymek lub innych wydarzeń, gdzie nie ma kościoła w pobliżu” (Uchwała nr 14/372/2016 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 16 kwietnia

Ponadto biskupi wiele miejsca poświęcają kwestii łączności celebracji sakramentu małżeństwa z Eucharystią. Zaznaczają, że wszystkie sakramenty są związane w sposób szczególny z Eucharystią, która jest nazywana źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego³⁰. Ta centralna rola Eucharystii ściśle określa i pogłębia charakter sakramentalny małżeństwa, jako instytucji zamierzonej przez Boga od początku stworzenia świata³¹. Małżeństwo należy więc do grupy tych sakramentów, które są z zasady sprawowane podczas celebracji Eucharystii i dlatego biskupi przypominają i uwrażliwiają, aby łączyć je z mszą świętą, dlatego zawarcie małżeństwa zasadniczo powinno odbywać się w czasie mszy świętej.

Także sam kodeks prawa kanonicznego podkreśla znaczenie Eucharystii dla życia chrześcijańskiego, w tym także dla małżeństwa, gdy w kan. 897 mówi: „Najbardziej czcigodnym sakramentem jest Najświętsza Eucharystia, w której sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się oraz jest spożywany i dzięki której Kościół ustawicznie żyje i wzrasta. Ofiara eucharystyczna, pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana, w której uwiecznia się Ofiara Krzyża [...] oznacza i sprawia jedność Ludu Bożego, przez nią buduje się Ciało Chrystusa”.

Prawodawca prawa kanonicznego pragnie więc, by nowożeńcy jak najgodniej przystąpili do zawarcia sakramentu małżeństwa. Dlatego usilnie zaleca, aby – dla owocnego zawarcia sakramentu małżeństwa – odbyli spowiedź świętą i przystąpili do Najświętszej Eucharystii³².

Biskupi zaznaczają więc, że każda Eucharystia, a więc także Eucharystia połączona z celebracją sakramentu małżeństwa, powinna być sprawowana w kościele lub kaplicy. Jednocześnie informują, że jeśli zaistnieje konieczność, aby była sprawowana poza miejscem poświęconym, wtedy należy uzyskać zgodę biskupa diecezjalnego. Ta zgoda powinna być wydawana „za każdym razem” i celebracja powinna być sprawowana w miejscu godnym „wielkiego misterium”. Troską bowiem Kościoła jest, aby sakrament małżeństwa udzielany poza miejscem świętym nie stał się normą powszechną, tym bardziej nie wolno dopuścić do sytuacji, aby duszpasterze, np. proboszcz, sami o tym mogli decydować.

2016 r. w sprawie przyjęcia *Stanowiska biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego...*, dz. cyt., s. 102).

³⁰ Zob. KKK 1324 i 1621.

³¹ Por. M. Ozorowski, *Małżeństwo i Eucharystia jako znaki Bożej miłości*, „Studia nad Rodziną” 8 (2004) nr 1 (14), s. 79.

³² Zob. Ioannis Pauli PP. II, *Epistula Dominicae Cenaе*, 24.02.1980, nr 5, „Acta Apostolicae Sedis” 72 (1980), s. 113–148.

Analizowany dokument podaje dwie szczegółowe zasady celebracji małżeństwa poza miejscem świętym. Pierwsza dotyczy przypadku, gdy ordynariusz miejsca udziela zgody na celebrację sakramentu małżeństwa poza kościołem i jest ona powiązana z Eucharystią³³. Druga odnosi się do przypadku, gdy za zgodą ordynariusza małżeństwo jest zawierane poza miejscem świętym, a msza święta nie jest sprawowana bądź na mocy samego prawa³⁴, bądź też decyzji proboszcza³⁵, wtedy należy ściśle przestrzegać obrzędu podanego w księdze liturgicznej.

W podsumowaniu biskupi jeszcze raz przypominają, że w świetle obowiązującego prawa kanonicznego zwyczajnym i zalecanym miejscem sprawowania celebracji sakramentu małżeństwa jest kościół jako miejsce poświęcone i przeznaczone do sprawowania liturgii. Jednakże ordynariusze miejsca w nadzwyczajnych okolicznościach, po wcześniejszym zbadaniu sprawy, kierując się duszpasterską roztropnością, mogą podjąć decyzję o udzieleniu zgody na celebrację sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym zgodnie ze swoim osądem. Biskupi nie wskazują ponadto konkretnych miejsc, w których poza kościołem można by zawierać sakrament małżeństwa.

Podsumowanie

Zauważamy, że odnośnie do sposobu zawierania małżeństw rodzą się w Polsce coraz częściej pomysły na organizowanie ślubów cywilnych w plenerze czy zamkowej restauracji, które od wielu lat są znane poza granicami naszego kraju. Choć polskie prawo od dawna dopuszczało możliwość zawierania związków małżeńskich poza urzędem stanu cywilnego, sytuacje, gdy stosowano ten zapis, były bardzo wyjątkowe, np. gdy jeden z małżonków był ciężko chory i ceremonię trzeba było przenieść do szpitala. Dopiero od 2015 roku, kiedy zliberalizowano prawo o aktach stanu cywilnego z roku 1986, zawieranie związków małżeńskich poza urzędem stanu cywilnego stało się łatwiejsze i dostępne niemal dla każdego. Wobec

³³ W tym wypadku obowiązują dodatkowe przepisy, zgodnie z którymi Eucharystię poza miejscem świętym należy sprawować z użyciem odpowiedniego stołu przykrytego obrusem i korporalem oraz z ustawionymi na nim krzyżem i świecami. Należy przy tym pamiętać, aby wybrane miejsce było godne i nie uwłaczało świętości sprawowanych sakramentów.

³⁴ W przypadku tzw. małżeństwa mieszanego oraz zawsze gdy małżeństwo jest zawierane z osobą nieochrzczonej.

³⁵ W sytuacji małżeństwa pomiędzy katolikami.

powyższego faktu po 2015 roku zdarza się coraz częściej, że nupturienci chcą zawrzeć sakrament małżeństwa poza kościołem i zwracają się z prośbą o udzielenie takiego zezwolenia. Dlatego też biskupi polscy w 2016 roku, wychodząc naprzeciw pojawiającym się coraz częściej wątpliwościom nie tylko u osób świeckich, przypomnieli zasady dotyczące miejsca zawierania małżeństwa w świetle prawa kanonicznego. Przypomnieli, że zwyczajnym i zalecanym miejscem celebracji sakramentu małżeństwa jest kościół, jako miejsce poświęcone i przeznaczone do sprawowania liturgii. Natomiast zezwolenia udzielane na inne miejsca mają charakter wyłącznie indywidualny, są wyjątkowe, a powody nie mogą mieć natury komercyjnej czy wynikającej z ekstrawagancji, próżności lub naśladowania zwyczajów obcych tradycji katolickiej.

SUMMARY

In the church, in the office or outdoors: places where marriage can be contracted in Poland

The article speaks about the places where a marriage in Poland can be contracted in a valid way in the light of the canon law and the civil law. It discusses the updated law on vital records which gives more flexibility in terms of contracting a marriage outside of the Registry Office, as well as the stance of the Polish bishops on entering into a catholic marriage outside of the church. In their document, Polish bishops state that the usual and recommended place of the celebration of the sacrament of marriage is the church as the holy place which is meant for liturgical celebration. However, they also point out that in extraordinary circumstances the local bishop ordinaries have the right to consent for the sacrament of marriage to be celebrated outside of the sacred place.

Keywords: bishop ordinary, marriage, parish church, chapel, Registry Office, outdoors

Kościół, urząd czy plener – miejsce zawarcia małżeństwa w Polsce

Celem artykułu jest ukazanie w świetle prawa kanonicznego, a także prawa cywilnego miejsc, w których można w sposób ważny zawrzeć małżeństwo w Polsce. Omówiono znowelizowane prawo o aktach stanu cywilnego, które z większą swobodą zezwala na zawieranie małżeństw cywilnych poza urzędem stanu cywilnego oraz stanowisko polskich biskupów w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym. Biskupi

w swoim dokumencie przypominają, że zwyczajnym i zalecanym miejscem celebracji sakramentu małżeństwa jest kościół jako miejsce poświęcone i przeznaczone do sprawowania liturgii. Dokument zaznacza, że ordynariusze miejsca w nadzwyczajnych okolicznościach, kierując się duszpasterską roztropnością, mogą podjąć decyzję o udzieleniu zgody na celebrację sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym.

Słowa kluczowe: ordynariusz, małżeństwo, kościół parafialny, kaplica, urząd stanu cywilnego, plener

BIBLIOGRAFIA

Źródła

1. *Codex Iuris Canonici*, auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus. *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
2. Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de sacra liturgia Sacrosanctum concilium*, 4.12.1963, „Acta Apostolicae Sedis” 56 (1964), s. 97–138; tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1986, s. 40–70.
3. Joannis Pauli PP. II, *Epistula Dominicae Cenae*, 24.02.1980, „Acta Apostolicae Sedis” 72 (1980), s. 113–148.
4. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
5. *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, wyd. wzorcowe, Katowice 2001.
6. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 22 stycznia 2015 r. w sprawie opłaty dodatkowej za przyjęcie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego (Dz. U. poz. 180).
7. Uchwała nr 14/372/2016 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 16 kwietnia 2016 r. w sprawie przyjęcia *Stanowiska biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2016 nr 28, s. 100–105.
8. Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. Nr 36 poz. 180).
9. Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. poz. 1741).

Literatura

1. Gajda P., *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Tarnów 2002.
2. Marszałek M., *Związek małżeński na gruncie prawa polskiego oraz prawa kanonicznego*, Warszawa 2010.
3. Ozorowski M., *Małżeństwo i Eucharystia jako znaki Bożej miłości*, „Studia nad Rodziną” 8 (2004) nr 1 (14), s. 77–89.
4. Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 3, Olsztyn 1984.
5. Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2012.